

DIRK LIBBRECHT

GRONDWATER ONTRAFELD

50 JAAR IN RETARD

Tussen vogelaars en plantenfanaten bestaat al heel lang een weinig uitgesproken discussie. De vogelaar ziet graag het volledige valleigebied onder water, pakweg van november tot diep in het voorjaar. In die periode zie je de ganse resem pleisterende watervogels de revue passeren: langdurig pleisteren van talloze eendensoorten, foeragerende lepelaars, reigers in alle hoeken en gaatjes, steltlopers... Met wat geluk zullen er daarvan een aantal broeden, zeker bij geschikte nestcondities.

WAAR ZIT DE TWEESPALT?

In onze contreien zijn overstromingen per definitie met voedselrijk water. In het Schelde- en Leiebekken lopen alle beken door intensief bemest landbouwgebied vóórleer ze buiten hun oevers treden in de valleien. Hierdoor verzuigen de overstroomde graslanden en worden ze soortenarmer. Samengevat: rijk aan watervogels tijdens de winter, soortenarmer qua planten in voorjaar en zomer. Sommige graslandtypes varen hier wel bij, zoals zilverschoon, grote vossenstaart, rietland, maar dotterbloem- en kamgrasland kunnen daar absoluut niet tegen. Door de voedselrijkdom neemt het vegetatievolume toe en zal dit gedeeltelijk verrotten tijdens langdurige overstromingen. Hierdoor compacteren de standplaatsen en worden deze minder geschikt voor grondwatergevoede soorten.

Hoe raar het ook mag klinken: het ziet eruit als een binnensee tijdens de winter, het eendenparadijs bij uitstek, maar toch is de zaak verdroogd... Heel in het kort waarom plantenliefhebbers en vogelaars soms tegengestelde belangen hebben.

WAAR ZIT HET EVENWICHT?

Langdurige overstromingen zijn zeer ok indien men een zilverschoon- of grote vossenstaartgrasland beoogt met begrazing, of excellente condities voor watervogels. Door de vertrapping in natte condities bestaat de kans dan uiteraard op een explosie van bepaalde pitrussoorten. Zo hebben we bij Natuurpunt Avelgem toch wel een paar kenmerkende percelen in de Scheldemeersen. Tijdens de winter zelf kunnen deze langdurige overstromingen ook minder kwaad, maar ze zijn nefast in de zomer. Met de huidige klimaatopwarming vergroot evenwel de kans op zomeroverstromingen.

Een zeker evenwicht kan men vinden in het meer dynamisch maken van de overstromingen: men laat de zaak overstromen gedurende een tijd, maar zorgt er tevens voor dat het water tijdig wegtrekt. Dit komt tegemoet aan een belangrijke verzoeking in het integraal waterbeheer, nl. het optimaliseren van de komberging, waardoor kansen op benedenstroomse overstromingen en schade afnemen. Gedaan dus met de langdurige stagnerende, voedselrijke waterplassen op natuurlijke plaatsen waar het beek- of rivierpeil al lang beneden het overstromingspeil is gedaald. In het bekken van de IJzer, in de broeken en de Blankaart is dit een ander verhaal.

↓ Overstromingen Heulebeek
© IgnaasRobbe
Dubbele ruimingwal - boven
wateroppervlak uitstekend - op
oevers Heulebeek te Moorsele
tijdens winteroverstromingen
januari 2021

HOE DOEN WE DAT?

De meeste, zo niet alle overstromingen in het Schelde- en Liebekken ontstaan niet uit de hoofdriever – in tegenstelling tot bv. de IJzer – maar uit de beekjes die de vallei binnenvloeden. Deze beken worden op gezette tijden geruimd, waarbij het slib weggehaald wordt en op de oever gedeponereerd. De bedoeling is de landbouwpercelen ernaast sneller te laten opdrogen na een natte periode. Het is een ingebakken ingreep, zuiver op afroep van de landbouwsector, maar reeds zodanig ingeburgerd dat geen mens nog nadenkt over de zin en onzin ervan. Het ontstaan ervan verdwijnt in de nevelen der tijd, maar de laatste jaren – het moet gezegd – komt daar vanuit de waterbeheerders een voorzichtige kentering in.

De slibophoging neemt logischerwijs toe met de jaren en er vormt zich een verhoogde oever, een oever- of ruimingswal. Deze rand stelt het moment uit waarop overstromingen een aanvang nemen, maar eens het zover is blijft het overstromingswater in de valleigronden achter in een soort kom, waar het lange tijd kan blijven staan. Gevolg zijn verhoogde overstromingskansen benedenstrooms en achteruitgang van de natuurwaarden in de valleigronden, in het kort: alles wat we niet willen.

Mochten we in de talrijke ruimingswallen hier en daar een bres uitgraven dan kan het stijgend beekwater vlugger in de vallei, maar ook vlugger weer eruit lopen bij dalend water. Het gevolg laat zich raden : de overstromingsplassen staan er maar even en door de overstroming die vlugger optreedt beschermen we benedenstroomse gebieden, waar de mensen wonen. Niet alles is geometrisch gevormd - gelukkig maar! - zodat ook hier plassen ontstaan met meer permanent karakter voor onze geliefde watervogels

WAT IS DE KRACHT VAN HET ONDIEPE GRONDWATER?

Een hoge grondwaterdruk (kwel) zorgt in de komgronden dat voedselrijk overstromingswater niet diep infiltreert, maar ook dat mineralenrijk grondwater tot in de wortelzones doordringt. Hierdoor worden fragiele, vocht- en kwelgebonden plantensoorten zoals dotterbloem, echte koekoeksbloem, waterviolier, pinksterbloem..., die de kracht uitmaken van onze bloemrijke hooilanden, beter beschermd. De oorspronkelijke aandrijfkraft van deze kwel ligt in de infiltratie van regenwater in de ondergrond buiten de overstromingsgronden, in de woongebieden en akkers dus. ↓

↓ Ruimingswal Avelgem
Verhoogde ruimingswal met
ruimingspecie op linkeroever
Nieuwe Rijt (Rijtsmeersen, Avelgem)
© DirkLibbrecht

SLOTSOM

De sleutel om dit op te lossen is identiek als deze voor de overstromingen, nl. komaf maken met de ruimingswallen en de excessieve jaarlijkse ruiming. Het minder diep worden van de waterloopjes en beken zullen de dynamiek van de overstromingen versnellen en de grondwaterdruk in de graslanden optimaliseren. Hierdoor worden deze laatste natter én meer biodivers. Maar is blauw-groene natuur niet het algemene streefdoel?

Zeer kort maar baanvast door de bocht: stuur de ruimingskraan terug naar de beek en laat ze het grootste deel van wat er ooit uitgehaald werd er terug in schuiven in de naam van water, natuur en mens. Die laatste is inclusief een consensus tussen vogelaar en plantenfreak. Deze actie resulteert in zeer zichtbaar nat natuurherstel, niet in het minst op afstand.

Ook ontharding buiten de overstromingsgebieden zal een sleutelrol spelen, zeker als het slimme, verspreide ontharding betreft in vele kleine projectjes zoals geveltuintjes, perken, voortuinen,... verspreid over de hoger gelegen woongebieden. Op nummer 1 staat het fameuze Tegelwippen (zie vk-tegelwippen.be), een Vlaams initiatief waarbij het de bedoeling is zoveel mogelijk tuintjes, stoepen e.d. te ontharden.

We zien hier met plezier dat Kortrijk, Wevelgem, Menen, Zwevegem, Lendeledede binnen de top 6 staan. Avelgem en Deerlijk zijn in de regio en zelfs in Vlaanderen bij de rode lantaarns en hebben zeker nog een duwtje in de goede richting nodig. Dergelijke initiatieven maximaliseren een wijd verspreide kwelstroming richting vallei. Dit is hydrologisch beduidend beter dan één of twee grote projecten in of aan de rand van lager gelegen valleigebieden. Deze geven vooral een lokale grondwatervoeding die luttele meters verder direct afgevangen wordt door beek of waterloop. De principes naar ontharding zijn hier zeker OK, maar niets tipt aan verspreide kleinschaligheid.

Alle beleidsdocumenten, van hoog naar laag, staan bol van de woorden - of zijn het containerbegrippen? - robuust, adaptief, klimaatbestendig, blauw-groen... Waarom worden ze dan niet of te weinig uitgevoerd? De spelregels in hydrologie zijn eenvoudig toe te passen en samengevat in de drie paragrafen hierboven. Waarom er niet gewoon aan beginnen? We zijn reeds meer dan 50 jaar "in retard".

